

УДК 631.1

I. М. Сачовський

кандидат економічних наук, доцент

Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті проаналізовано основні показники ефективності виробництва на сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області.

Ключові слова: сільськогосподарські підприємства, рентабельність основних видів сільськогосподарської продукції, структура витрат на виробництво продукції.

I. Вступ

Виникнення сільськогосподарських підприємств було закономірним наслідком реформування вітчизняного агропромислового комплексу відповідно до основних вимог ринкової економіки. Динаміка їх розвитку є наочним відображенням тих процесів, які відбувалися в економічному житті країни, в умовах формування нового типу виробничих відносин у всіх сферах суспільного виробництва. Водночас їх діяльність підпорядкована своїм, специфічним, вимогам, серед яких далеко не останню роль відіграє, зокрема, ступінь адекватності державної політики щодо стимулювання їх розвитку особливостям того чи іншого регіону країни, які знаходять своє вираження, передусім, у зміні природи, призначення й цільових функцій кожного із економічного інструменту, що застосовується в практичній діяльності. Ефективність функціонування підприємств зазначеного виду певною мірою може бути показником досконалості застосування цих інструментів. При цьому обов'язково враховувати взаємозв'язок, взаємозумовленість і взаємозалежність кожного з вказаних інструментів, необхідність їх комплексного застосування. Конкретним же вираженням рівня ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств є показник рентабельності виробництва, більше того – показник рентабельності основних видів сільськогосподарської продукції. У величині останнього знаходить своє відображення вплив найрізноманітніших факторів, які, зрештою, визначають рівень ефективності виробничої діяльності того чи іншого конкретного сільськогосподарського підприємства, що, у свою чергу, зумовлює особливу актуальність його дослідження. У цьому випадку – сільськогосподарських підприємств Миколаївської області.

II. Постановка завдання

Вихідними, найбільш узагальнювальними положеннями аналізу виробничої діяльності в цьому випадку сільськогосподарських підприємств Миколаївської області були, зокрема, такі:

- сільськогосподарські підприємства – це принципово новий вид сільськогосподарського виробництва, природа й характер організації трудових процесів у яких докорінно відрізняються від тих, які існували за колективної форми власності на землю;
- ефективність функціонування сільськогосподарських підприємств на тому чи іншому етапі їх розвитку визначається загалом, на наш погляд, ступенем зрілості ринкових відносин у всіх сферах суспільного виробництва;
- навіть з урахуванням усього вищесказаного однією з вирішальних передумов підвищення ефективності функціонування сучасних сільськогосподарських підприємств є міра адекватності державної політики щодо стимулювання їх розвитку особливостям того чи іншого регіону країни, тієї чи іншої області (району), а зрештою – інтересам конкретного сільськогосподарського товаровиробника.

III. Результати

Вихідною, важливою в усіх аспектах, передумовою безпосередньо аналізу виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств, у цьому випадку Миколаївщини, є необхідність розгляду їх місця в народногосподарському комплексі вказаної області. Це актуально з таких причин. По-перше, їх місце в загальних обсягах сільськогосподарського виробництва є, по суті, основним показником їх ролі та значущості в економічному житті області. По-друге, питома вага сільськогосподарських підприємств у загальних обсягах продукції вказаного виду може бути одним з показників ефективності їх функціонування. З огляду на вищесказане розглянемо дані табл. 1.

Питома вага сільськогосподарських підприємств в загальних обсягах виробництва основних сільськогосподарських культур, %

Сільськогосподарські культури	Роки							
	1995	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012
В цілому по сільськогосподарських підприємствах у тому числі:	62,7	53,2	46,9	54,9	52,4	52,2	54,4	50,8
1. Продукція рослинництва, зокрема:	75,6	75,5	60,2	66,5	63,5	62,5	64,2	62,2
– зернові культури	96,3	88,9	71,4	70,6	65,8	64,0	62,3	58,8
– цукрові буряки	99,8	98,8	96,4	99,8	100,0	100,0	100,0	100,0
– соняшник	99,0	94,1	73,4	73,1	75,4	74,9	82,5	79,3
– картопля	0,4	0,6	1,4	2,0	2,0	1,8	2,5	4,0
– овочі	41,4	27,1	24,6	39,2	46,7	44,1	50,0	54,0
– плоди та ягоди	24,3	43,5	43,7	33,6	23,1	33,4	26,2	29,9
2. Продукція тваринництва, зокрема:	40,9	17,1	14,3	17,1	18,7	21,9	21,9	20,9
– м'ясо	44,6	29,2	17,0	20,2	22,0	20,6	18,9	16,7
– молоко	53,3	26,3	9,5	8,1	8,3	8,0	8,8	9,8
– яйця	47,9	31,4	46,7	67,4	71,4	76,3	78,0	75,5
– вовна	88,7	75,8	34,4	48,4	43,3	23,5	23,2	23,7

Мабуть, найбільше відповідає дійсності твердження, що для розвитку сільськогосподарських підприємств Миколаївщини у 1995–2012 рр. характерні такі особливості: відносно стрімке зниження їх питомої ваги загалом по підприємствах зазначеного виду в загальних обсягах сільськогосподарського виробництва у 1995–2005 рр. (відповідно 62,7% і 46,9%) і, її стабілізацію в 2008–2012 рр. – у межах з 50,8% у 2012 р. до 54,9% у 2008 р. З огляду на вищесказане, потрібно визнати, що в 1995–2012 рр. спостерігалось суттєве зниження питомої ваги сільськогосподарських підприємств у загальних обсягах виробництва продукції вказаного виду, що особливо наочно виявилось на прикладі підприємств тваринницької підгалузі – з 40,9% у 1995 р. до 20,9% у 2012 р., тобто, по суті, питома вага останніх знизилась фактично в 2 рази. Незважаючи на це, на підприємствах вказаної підгалузі загалом спостерігалась стабілізація їх питомої ваги в загальних обсягах продукції тваринництва в уже зазначений період – 2008–2012 рр. У контексті вищесказаного до особливостей локального характеру ми б зарахували, зокрема, таке:

- виробництво цукрових буряків повністю сконцентроване в сільськогосподарських підприємствах, у її динаміці не було значних перепадів за весь період з 1995 р. до 2012 р.;
- у сільськогосподарських підприємствах Миколаївщини майже не культивується вирощування картоплі (найвищою їх питома вага була саме в 2012 р. і становила всього 4,0%);
- у сільськогосподарських підприємствах тваринницької підгалузі спостерігалось суттєве зниження їх питомої ваги в загальних її обсягах виробництва, проте, не можна не сказати, наскільки стрімким воно було у виробництві молока – з 53,3% у 1995 р. до 9,5% у 2005 р.;

- на тлі суттєвого зниження питомої ваги сільськогосподарських підприємств у виробництві продукції, зокрема, тваринництва, у 2012 р. навіть порівняно з 1995 р. значно зросла їх питома вага у виробництві яєць – з 47,9% до 75,5% (і, навіть, 78,0% у 2011 р.).

Якщо розгляд даних табл. 1 має суто економічний характер, то наведені дані в табл. 2 мають й економіко-організаційний підтекст. Їх аналіз важливий, передусім, у тому плані, що розглянута структура виробництва основних сільськогосподарських культур на внутрішньообласному рівні, у розрізі окремих районів є відображенням особливостей, насамперед, системи ціноутворення на їх основні види, її досконалості, хоча при цьому не варто забувати й про вплив інших, регіонального, локального характеру факторів.

Мабуть, однією з основних особливостей внутрішньообласної культури виробництва найважливіших сільськогосподарських культур є відносно широкий діапазон коливань питомої ваги сільськогосподарських підприємств того чи іншого району в загальних обсягах виробництва, зокрема, зернових культур. Так, наприклад, якщо в Новобузькому районі в сільськогосподарських підприємствах в 2012 р. виробляли лише 26,6% загальних обсягів виробництва вказаних культур, то в Первомайському – 88,4%. У виробництві соняшнику в більшості районів таких перепадів не спостерігалось, і їх питома вага була відносно однаковою – у межах 70–80%, хоча варто, мабуть, відзначити, що в уже згадуваному Первомайському районі на частку сільськогосподарських підприємств припадало 90,4% загального обсягу вирощуваного в ньому соняшнику. Більше того, вказаний район по-своєму унікальний у плані розвитку сільськогосподарських підприємств. Крім вказаних культур, у ньому один із суттєвих показників питомої ваги підприємств зазначеного виду у вирощуванні ово-

чів – 16,6%, хоча тут домінує Снігурівський район – у межах 89,8%. Значні відмінності у питомій вазі сільськогосподарських підприємств по окремих районах спостерігалися і в зборі плодів та ягід. Якщо, наприклад, в Арбузинському, Березанському і ще чотирьох районах у виробничій діяльності сільськогосподарських підприємств повністю відсутнє вирощування плодів та ягід, то в Баштанському на частку підприємств зазначеного ви-

ду припадає 87,6% всього обсягу їх районного збору. До специфічних особливостей сільськогосподарського виробництва на Миколаївщині можна зарахувати й те, що з наявних 19 районів лише у 5 з них сільськогосподарські підприємства спеціалізуються на вирощуванні цукрових буряків, в яких, до речі, виробляється весь обсяг продукції зазначеного виду в кожному з районів, де таке виробництво наявне.

Таблиця 2

Питома вага сільськогосподарських підприємств у загальних обсягах сільськогосподарського виробництва у Миколаївській області (районах) в 2012 р.

Райони	Види сільськогосподарської продукції								
	зернові культури	цукрові буряки	соняшник	картопля	овочі	плоди та ягоди	м'ясо	молоко	яйця
В цілому по області по районах:	58,8	100,0	79,3	4,0	54,0	29,9	16,7	9,8	75,5
Арбузинський	77,3	100,0	87,8	–	2,0	–	50,9	63,0	90,2
Баштанський	53,0	–	76,6	–	15,0	87,6	15,6	2,5	80,0
Березанський	68,5	–	89,6	0,1	0,2	–	7,9	5,5	–
Березнегуватський	56,6	–	75,0	–	4,5	9,7	10,3	2,0	7,0
Братський	42,3	–	79,2	–	0,2	–	24,2	7,1	1,1
Веселинівський	62,6	–	81,6	–	–	–	4,8	0,1	–
Вознесенський	50,0	–	82,7	0,2	7,6	80,4	6,2	2,9	34,0
Врадіївський	55,7	–	63,1	–	–	0,03	0,1	0,03	–
Доманівський	56,3	–	70,4	0,1	4,4	13,2	3,1	8,6	–
Сланецький	44,9	–	78,8	0,1	–	–	4,3	6,7	–
Жовтневий	54,8	100,0	80,2	28,4	63,4	3,4	21,1	10,7	–
Казанківський	34,9	–	78,7	0,03	0,3	9,2	1,9	0,5	–
Кривоозерський	78,5	100,0	79,6	–	–	1,3	3,3	4,7	–
Миколаївський	61,6	–	81,1	9,6	58,8	13,1	34,8	13,5	43,0
Новобузький	26,6	–	66,7	0,01	0,1	–	17,5	14,6	4,8
Новоодеський	38,5	–	70,8	–	21,5	0,2	22,2	7,7	6,7
Очаківський	55,8	–100,0	85,9	–	–	28,3	12,1	40,8	–
Первомайський	88,4	100,0	90,4	0,2	16,6	24,7	11,9	2,4	54,5
Снігурівський	54,7	–	80,8	10,5	89,8	–	33,5	4,1	97,2

Свою специфіку мають і сільськогосподарські підприємства тваринницької підгалузі. По-перше, вже розглядуваний у виробництві зернових культур відносно широкий діапазон коливань питомої ваги сільськогосподарських підприємств у виробництві м'яса в розрізі районів – від 0,1% у Владіївському до 50,9% в Арбузинському. По-друге, окремою особливістю можна вважати й відносно низьку питому вагу сільськогосподарських підприємств у загальних обсягах виробництва молока – всього 9,8%, причому в основному за рахунок високої її величини в Арбузинському – 63,0% і Очаківському – 40,8% районах; в ряді районів питома вага сільськогосподарських підприємств у виробництві продукції цього виду незначна. І, нарешті, третьою особливістю специфіки в цьому випадку тваринницької підгалузі можна вважати неоднозначний характер виробництва яєць. У багатьох районах сільськогосподарські підприємства зовсім їх не вироб-

ляють, а в тих, де виробляють, надзвичайно широкий діапазон коливань питомої ваги. Так, наприклад, якщо в Братському районі на частку сільськогосподарських підприємств припадає всього 1,1% загальних обсягів виробництва яєць, то в Арбузинському – 90,2%, Снігурівському – 97,2%, що може бути предметом окремого розгляду.

Якщо дослідження питань щодо ролі, місця, питомої ваги сільськогосподарських підприємств у загальних обсягах виробництва сільськогосподарської продукції того чи іншого її виду має, так би мовити, опосередкований характер, то показник рівня рентабельності виробництва має суто економічний підтекст і, наважимося стверджувати, є одним з найбільш комплексних, що характеризує ефективність їх виробничої діяльності. У сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області його динаміка характеризується таким (табл. 3).

Таблиця 3

Рентабельність виробництва на сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області, %

Райони	Роки							
	1995	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012
1	2	3	4	5	6	7	8	9
В середньому по області по районах:	26,2	-7,0	7,6	27,3	23,6	35,8	33,5	28,3
Арбузинський	15,3	19,6	29,8	29,1	27,9	29,7	28,9	32,2
Баштанський	39,0	-12,9	13,8	28,0	14,4	43,8	28,01	16,1

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Березанський	46,9	9,3	-3,7	9,6	10,3	28,2	24,7	7,5
Березнегуватський	13,9	-11,8	-4,1	19,8	9,1	34,4	32,2	9,7
Братський	19,5	11,7	2,9	26,9	2,4	45,4	32,6	18,8
Веселинівський	16,9	-7,8	13,4	27,7	24,3	39,6	49,3	11,1
Вознесенський	18,0	-18,1	-8,1	16,8	19,3	24,2	17,6	36,0
Врадіївський	12,6	-24,6	1,2	9,4	30,2	38,9	35,5	-0,1
Доманівський	15,1	-1,4	2,6	4,9	14,1	46,2	32,8	-1,2
Єланецький	6,6	-12,4	3,8	33,9	24,7	30,8	23,6	26,7
Жовтневий	7,9	-28,1	11,2	-0,4	17,3	24,9	26,4	7,6
Казанківський	17,8	-10,5	2,4	22,0	27,6	23,9	35,5	28,0
Кривоозерський	22,2	-2,0	14,9	21,3	32,9	49,3	35,9	26,4
Миколаївський	37,2	-3,6	9,3	8,5	11,5	11,6	5,7	1,9
Новобузький	34,6	-0,1	8,7	13,3	22,2	37,2	43,6	29,0
Новоодеський	41,2	-13,9	1,2	33,5	7,1	16,5	20,0	6,7
Очаківський	106,5	-5,0	-1,6	174,5	164,3	168,7	88,8	133,6
Первомайський	43,2	1,0	13,5	20,4	31,3	47,1	39,9	27,1
Снігурівський	20,2	-17,0	19,8	21,8	18,4	26,3	27,2	33,9

По-перше, різким зниженням рівня рентабельності сільськогосподарських підприємств у 2000 р. порівняно з 1995 р. – відповідно мінус 7,0% і 26,2%. По-друге, у 2000–2005 рр. у діяльності сільськогосподарських підприємств загалом спостерігалася відносна стабілізація рівня рентабельності виробництва – у межах мінус 7,0–7,6%. По-третє, порівняно з 2005 р. до 2008 р. рівень рентабельності на підприємствах зазначеного виду зріс з 7,6% до 27,3%. Слід наголосити, що в 2008–2012 рр. спостерігалася, хоча й з більш-менш значними відхиленнями в окремі роки, але все-таки стабілізація показника рентабельності виробництва, причому на досить високому рівні – у межах 27,3–35,8%. Навіть у цих умовах у розрізі окремих районів картина складна й суперечлива. За умови рентабельності виробництва загалом по сільськогосподарських підприємствах Миколаївщини у 2012 р. на рівні 28,3% у Владіївському районі їх рентабельність була від'ємною – мінус 0,1%; те саме в Доманівському – мінус 1,2%. По-друге, привертає увагу існування значного діапазону коливань рівня рентабельності виробництва в сільськогосподарських підприємствах області. Якщо у 2012 р. у ряді районів вона була навіть від'ємною, то в Очаківському її величина становила 133,6%, якоюсь мірою рівень нереальний (для порівняння: у Миколаївському районі у той самий час його величина становила

всього 1,9%). Третьою особливістю, яку ми схильні виділити окремо, є те, що навіть за умови зниження рівня рентабельності виробництва загалом по сільськогосподарських підприємствах Миколаївщини у 2012 р. до 28,3% порівняно з 33,5% у попередньому, в ряді районів спостерігалася стрімке падіння її рівня: так, у Владіївському районі у 2012 р. її рівень був від'ємний, а в 2011 р. – високим – 35,5%; те саме було в Доманівському районі – тут падіння рівня рентабельності становило з 32,8% до вказаного вже мінус 1,2%. Аналогічна картина спостерігалася й у ряді інших районів, зокрема, у Веселинському (49,3% у 2011 р. і 11,1% у 2012 р.), Березнегуватському (відповідно 32,2% і 9,7%) та ін.

Такі характерні, найбільш наочні особливості рівня рентабельності, її динаміки в сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області загалом за період 1995–2012 рр.

Рівень рентабельності в цьому випадку сільськогосподарських підприємств Миколаївської області є одним з найбільш комплексних показників ефективності виробництва, величина якого визначається багатьма чинниками, зокрема рівнем рентабельності окремих видів сільськогосподарської продукції. Більше того, величина першого є похідною останнього. Найважливіші кількісні параметри вказаного показника наведено в табл. 4.

Таблиця 4

Рентабельність основних видів продукції на сільськогосподарських підприємствах Миколаївщини, %

Види продукції	Роки							
	1995	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012
Зернові культури	100,3	42,4	1,8	21,6	10,8	20,2	29,0	16,4
Цукрові буряки	15,7	-14,1	15,2	-44,8	-2,9	33,9	106,4	31,5
Соняшник	166,0	48,1	27,2	21,0	48,4	79,6	63,3	48,2
Картопля	-14,9	-13,3	119,7	26,3	20,9	13,8	24,3	-30,3
Овочі	14,2	-7,2	40,7	-3,9	11,0	15,5	26,3	7,3
Плоди та ягоди	57,6	-8,8	31,0	32,1	16,9	24,4	29,4	19,8
М'ясо:								
- великої рогатої худоби	-31,1	-53,0	-35,8	-32,0	-38,8	-46,0	-43,6	-46,7
- свиней	-29,5	-56,5	-6,3	-3,5	2,2	-27,6	-30,8	-27,2
- овець та кіз	-20,0	-53,7	-18,4	-46,4	-32,8	-54,2	-50,4	-58,6
- птиці	-30,6	-53,2	-1,8	-26,7	-19,3	-41,7	-76,9	-65,6
Молоко	-24,8	-25,6	-0,2	-3,8	-7,4	5,2	13,2	-10,1
Яйця	22,6	-6,0	26,7	29,5	23,2	23,3	19,9	27,6
Вовна	-69,2	-83,5	-54,0	-33,3	-13,3	-68,4	-37,7	-45,7

Найбільш суттєвими специфічними особливостями рівня рентабельності основних сільськогосподарських культур, її динаміки в сільськогосподарських підприємствах Миколаївщини, як бачимо, є таке:

По-перше, особливістю динаміки рентабельності основних сільськогосподарських культур у вказаній області є різкі перепади в її величині в окремі роки. Так, наприклад, у 1995 р. рентабельність виробництва зернових культур становила 100,3%, а в 2005 р. – лише 1,8 %; аналогічна картина мала місце й у виробництві цукрових буряків: мінус 44,8% у 2008 р. і 106,4% у 2011 р.; картоплі: 119,7% у 2005 р. і мінус 30,3% в 2012 р. Більш того, виробництво основних сільськогосподарських культур у сільськогосподарських підприємствах Миколаївщини, за винятком соняшнику, у той чи інший рік було збитковим, що є, між іншим, одним із свідчень того, наскільки важливим фактором ефективності їх виробничої діяльності є існуюча си-

стема регулювання ціноутворення на основні види сільськогосподарської продукції.

По-друге, у сільськогосподарських підприємствах тваринницької підгалузі, зокрема в 2012 р., виробництво практично всіх (за винятком яєць, рівень рентабельності яких у вказаний період був відносно високим – порядку 27,6%) видів продукції було збитковим, більш того, збитковим було виробництво м'яса великої рогатої худоби, свиней, овець та кіз, птиці упродовж усього періоду – 1995–2012 рр.

Такі найважливіші особливості аналізу рентабельності основних видів продукції в сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області. Навіть це питання може бути предметом окремого, більш ґрунтовного дослідження. У цьому випадку обмежимося розглядом рівня рентабельності продукції вказаного виду в сільськогосподарських підприємствах Миколаївщини з погляду їх основних на сьогодні організаційно-правових форм господарювання (табл. 5).

Таблиця 5

Рентабельність основних видів продукції на сільськогосподарських підприємствах різних організаційно-правових форм у 2012 р., %

Показники	Сільськогосподарські підприємства					
	державні	недержавні	у тому числі:			
			господарські товариства	приватні підприємства	виробничі кооперативи	інші підприємства
Рівень рентабельності сільськогосподарських підприємств загалом в тому числі:	4,5	28,9	32,0	27,3	1,9	11,0
а) продукції рослинництва зокрема:	19,5	33,8	37,9	31,7	6,4	13,4
зернові культури	8,3	16,5	21,6	11,9	-1,4	-3,5
цукрові буряки	18,5	31,8	32,0	-9,4	–	–
соняшник	32,9	48,5	49,4	50,4	33,8	31,0
картопля	36,4	-30,3	-33,0	-24,0	-24,8	–
овочі	1,9	7,3	-9,7	8,7	-34,7	-31,4
б) продукції тваринництва зокрема:	-22,6	-3,3	3,6	-20,9	-15,1	-39,9
м'ясо:						
- великої рогатої худоби	-41,6	-47,5	-47,3	-45,4	-65,9	-57,2
- свиней	-15,0	-29,6	-31,3	-32,6	-12,5	17,0
- овець та кіз	3,5	-59,1	-68,7	-17,6	33,3	-83,3
- птиці	-48,6	-65,6	-67,5	-57,4	–	-83,1
молоко	-20,0	-8,9	-7,4	-13,8	-25,6	–
яйця	-3,3	27,6	40,4	-23,3	–	-37,1
вовна	0,1	-45,7	-43,7	-55,4	-90,5	22,2

Першим, найбільш очевидним і неоднозначним висновком з наведених у табл. 5 даних є те, що рівень рентабельності сільськогосподарських підприємств недержавної форми власності загалом значно вищий, ніж державної, – відповідно 28,9% і 4,5%. З наявних підприємств першої з них найвища ефективність виробництва у 2012 р. була досягнута в господарських товариствах, рівень рентабельності яких становив 32,0%. У виробничих кооперативах, одній з перспективних форм господарювання на селі, рівень рентабельності виробництва значно поступався всім іншим як державної, так і, тим більше, недержавної форм власності.

Щодо специфіки виробництва окремих сільськогосподарських культур, різниця в

рівні рентабельності продукції рослинництва загалом між підприємствами державної й недержавної форм власності незначна, хоча не можна не звернути уваги, зокрема, на таке: якщо на сільськогосподарських підприємствах державної форми власності рівень рентабельності виробництва картоплі був досить високим – 36,4%, то недержавної – мінус 30,3%, причому воно було збитковим на підприємствах усіх його видів. Але це скоріше виняток. Загалом різниця рівня рентабельності між сільськогосподарськими підприємствами державної й недержавної форм власності з погляду виробництва основних видів продукції рослинництва відповідала вказаній раніше їх загальній диспропорції.

Ряд особливостей є й у виробництві продукції тваринництва. Безперечним є той факт, що на підприємствах обох форм власності воно збиткове, за винятком господарських товариств, але навіть і в них рівень рентабельності був невеликий – 3,6%, досягнутий, до речі, за рахунок відносно високого її рівня у виробництві яєць – 40,4%. На підприємствах інших видів недержавної форми власності рівень рентабельності виробництва м'яса свиней був позитивним – 17,0% на тлі існування в них же значних відмінностей у її величині стосовно, наприклад, м'яса птиці – мінус 83,1%.

Такі в загальних рисах особливості виробництва в сільськогосподарських підприємствах основних на сьогодні їх організаційно-правових форм.

Одним з найважливіших факторів, що безпосередньо визначають рівень рентабельності виробництва як підприємств будь-якої форми діяльності, так і, особливо, сільськогосподарських, є рівень витрат на виробництво продукції. Причому навіть не стільки їх абсолютна величина, скільки структура, оскільки саме вона найбільше є виразником специфіки виробництва на підприємствах розглядуваного виду в кожному конкретному випадку, у кожен конкретний період їх розвитку. Щодо сільськогосподарських підприємств у цьому випадку Миколаївщини, то найважливіші показники структури витрат на виробництво продукції в 2011–2012 рр. наведено в табл. 6.

Таблиця 6

**Структура витрат на виробництво продукції
на сільськогосподарських підприємствах Миколаївщини, %**

	2011 рік			2012 рік		
	усього	в тому числі:		усього	в тому числі:	
		рослинництво	тваринництво		рослинництво	тваринництво
Витрати, всього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
в тому числі:						
Витрати на оплату праці	9,1	8,8	11,3	7,8	7,2	11,1
Відрахування на соціальні заходи	3,4	3,2	4,2	2,8	2,6	1,1
Матеріальні витрати	<u>69,0</u>	<u>67,7</u>	<u>76,7</u>	<u>63,7</u>	<u>61,9</u>	<u>74,7</u>
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
зокрема:						
- насіння і посадковий матеріал	14,1	16,9	–	17,8	21,3	–
- корми	11,5	–	71,0	11,4	–	69,1
- міңдобрива	20,6	24,6	–	19,6	23,4	–
- нафтопродукти	22,3	25,9	3,8	20,7	24,2	3,4
- електроенергія	1,6	1,1	4,3	2,0	1,4	4,8
- паливо	0,1	–	0,1	–	–	–
- запчастини, ремонтні та будівельні матеріали	9,7	9,1	12,6	9,0	9,3	7,3
- оплата робіт і послуг, виконаних сторонніми організаціями	19,2	22,2	3,6	18,7	20,2	11,3
- інша продукція	0,9	0,2	4,6	0,8	0,2	4,1
Амортизація основних засобів	5,9	6,1	4,5	7,4	7,8	5,2
Інші витрати	12,6	14,2	3,3	18,3	20,5	4,9

Правда, у зв'язку із цим, передусім, слід сказати, що розгляд особливостей динаміки, зміни структури витрат на виробництво продукції лише за останні 2 роки явно недостатній в плані виявлення певних тенденцій, тут більш сприйнятливим є проведення порівняння характеристики вказаного показника.

З огляду на це однією з найважливіших особливостей структури витрат на виробництво продукції в сільськогосподарських підприємствах Миколаївщини у вказаний період є те, що порівняно з 2011 р. у 2012 р. спостерігалось суттєве зменшення питомої ваги матеріальних витрат в загальній їх величині – з 69,0% до 63,7%, причому воно мало місце здебільшого на підприємствах рослинницької підгалузі, на підприємствах тваринницької воно залишалось відносно стабільним – відповідно 76,7% і 74,7%. Другою особливістю, яку необхідно відзначити, є суттєва відмінність у структурі власне матеріальних витрат на сільськогосподарських підприємствах його основних підгалузей. Так, наприклад, якщо

на підприємствах тваринницької підгалузі 7/10 всіх матеріальних витрат припадає на корми, то на підприємствах рослинницької, структура матеріальних витрат характеризується відносною рівномірністю їх розподілу між витратами на придбання нафтопродуктів (24,2% усіх матеріальних витрат), міңдобрив (23,4%), насіння, посадкового матеріалу (21,3%) й оплати робіт і послуг, виконаних сторонніми організаціями, – 20,2%. Залишається додати, що вказане зменшення питомої ваги матеріальних витрат відбувалося на тлі зростання такого виду витрат, як "інші" – з 12,6% у 2011 р. до 20,5% у 2012 р.

Такими є особливості структури витрат на виробництво продукції в сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області.

IV. Висновки

З урахуванням усього вищесказаного можна зробити певні висновки, найважливішими з яких є такі:

- динаміка розвитку сільськогосподарських підприємств, ефективність їх функціонуван-

- ня можуть виступати одним з наочних показників ступеня зрілості, сформованості ринкових відносин як в агропромисловому комплексі, так і в економіці країни загалом;
- однією з найважливіших вимог аналізу ефективності діяльності тих чи інших сільськогосподарських підприємств є необхідність оптимального поєднання загальнодержавного підходу за умови всебічного врахування специфіки того чи іншого регіону країни;
 - у процесі розвитку сучасних сільськогосподарських підприємств докорінно змінилися фактично всі зовнішні та внутрішні умови господарювання, що відповідно позначилося практично на кожному з показників їхньої виробничої діяльності;
 - проблеми, які супроводжують процес становлення сільськогосподарських підприємств, у кожному конкретному випадку мають перехідний характер, зумовлений переважно специфікою того чи іншого етапу їх розвитку;
 - однією з найважливіших передумов підвищення ефективності функціонування сучасних сільськогосподарських підприємств є необхідність постійного вдосконалення й комплексного використання системи економічних інструментів, які застосовують-

ся в практичній діяльності, насамперед, у плані державного регулювання системи ціноутворення на основні види сільськогосподарської продукції.

Список використаної літератури

1. Березівська О. Я. Економічне регулювання функціонування сільськогосподарських підприємств на основі оренди земельних угідь / О. Я. Березівська // Економіка АПК. – 2013. – № 6. – С. 96–102.
2. Корнійчук О. О. Економічна ефективність виробництва продукції тваринництва у сільськогосподарських підприємствах / О. О. Корнійчук // Економіка АПК. – 2013. – № 4. – С. 99–105.
3. Олійник О. В. Критерії державної підтримки сільськогосподарських підприємств / О. В. Олійник, Т. В. Калашнікова // Економіка АПК. – 2013. – № 2. – С. 49–53.
4. Ринкова трансформація економіки АПК: кол. монографія у 4-х ч. / за ред. П. Т. Саблука, В. Я. Амбросова, Г. Є. Мазнева – Київ: ІАЕ, 2012. – Ч. 2. Підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва. – 754 с.
5. Сільське господарство Миколаївщини: статистичний збірник. – Миколаїв, 2013. – 322 с.

Стаття надійшла до редакції 30.05.2014.

Сачовский И. М. Организационно-экономические особенности производственной деятельности сельскохозяйственных предприятий Николаевской области

В статье анализируются основные показатели эффективности производства на сельскохозяйственных предприятиях Николаевской области.

Ключевые слова: сельскохозяйственные предприятия, рентабельность основных видов сельскохозяйственной продукции, структура издержек на производство продукции.

Sachovsky I. Organizational-economic Features of Industrial Activity of Agricultural Enterprises Mykolayiv Region

Modern agricultural enterprises – it the new type of agricultural production fundamentally, the origin of that is directly related to cardinal reorganization of the system of productive relations in all industries of national economy. The nature and character of the organization of production processes in them are radically different from those that existed under collective ownership of land. Moreover, the efficiency of their operation, on our opinion, is determined by a much larger number of preconditions necessary for it in comparison, in particular, with households. In their number – as far as adequate is a public policy on stimulation of their development to the features of that or other region of country, that, essentially, finds the basic expression in the index of size of profitability of both production on the whole and in the cut of basic agricultural cultures. It is a basic leitmotif of the offered article and he found the corresponding reflection in this case in the analysis of productive activity of agricultural enterprises of the Mykolayiv region, first of all the already indicated index of size of profitability of basic agricultural cultures. In the context of said: profitability of that or other certain agricultural enterprise is a derivative from the indicated index, that and stipulates the special actuality of his research both in the modern terms of menage on the whole and his dynamics in the last (in our case, 1995–2012) years.

The analysis of qualificatory in this plan index of profitability of production is substantially deep and by consideration of his differentiation, taking into account to basis for today legal forms of agricultural enterprises, conducted them comparative description. In a sense applied character has and consideration of the differences in the level of profitability of agricultural enterprises of the Mykolayiv regional level, in its primary, lower level – in separate districts.

Substantial addition and certificate of integrity of the offered research is and consideration of structure of charges on the production of goods, one of major factors that stipulate the level of profitability in this case – agricultural enterprises of the Mykolayiv region.

Key words: agricultural enterprises, profitability of basic types of agricultural produce, the structure of production costs of production.